

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25.01.2010, sp. zn. 23 Cdo 1462/2008, ECLI:CZ:NS:2010:23.CDO.1462.2008.1

Číslo: 95/2013

Právní věta:

Základem pro výpočet výše smlouveného úroku z prodlení nemusí být pouze výše částky, s jejímž splacením je dlužník v prodlení, ale i jiná částka (např. celková výše pohledávky). Vždy je však třeba posuzovat přiměřenost výše smlouveného úroku z prodlení z hlediska jejího souladu s dobrými mravy.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 25.01.2010

Spisová značka: 23 Cdo 1462/2008

Číslo rozhodnutí: 95

Číslo sešitu: 9

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Úroky z prodlení

Předpisy: § 369 odst. 1 obch. zák. ve znění do 06.10.1999

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

M ě s t s k ý s o u d v P r a z e v p o ř a d í d r u h ý m r o z s u d k e m z e d n e 2 8 . 8 . 2 0 0 6 u l o ž i l ž a l o v a n é z a p l a t i t ž a l o b c i č á s t k u 2 8 7 4 0 0 K č (v ý r o k p o d b o d e m I) , ž a l o b u v e z b y t k u , t j . v n á v r h u , a b y ž a l o v a n ý z a p l a t i l č á s t k u 3 1 0 5 6 0 0 K č , z a m í t l (v ý r o k p o d b o d e m I I) a r o z h o d l o n á h r a d ě n á k l a d ů ř í z e n í (v ý r o k p o d b o d e m I I I) . R o z h o d l t a k p o t é , c o b y l j e h o p r v n í r o z s u d e k v e v ě c i z r u š e n u s n e s e n í m V r c h n í h o s o u d u v P r a z e z e d n e 2 8 . 6 . 2 0 0 5 , v n ě m ŝ o d v o l a c í s o u d v y j á d ř i l z á v a z n ý p r á v n í n á z o r , ŝ e v e s m l o u v ě s m l o u v e n é p e n á l e j e t ř e b a p o s u z o v a t j a k o d o h o d u o v ý š í s a z b y ú r o k ů z p r o d l e n í a ŝ e ú r o k z p r o d l e n í j a k o s a n k c i z a o p o ŝ d ě n ě p l a c e n í z á v a z k u l z e p ř i z n a t j e n z č á s t k y o p o ŝ d ě n ě z a p l a c e n é , n i k o l i v z c e l k o v é s m l o u v n í č á s t k y p r o v i z e .

S o u d p r v n í h o s t u p n ě v y š e l z e z j i š t ě n í , ŝ e ž a l o b c e a ž a l o v a n á u z a v ř e l i d n e 6 . 1 0 . 1 9 9 9 S m l o u v u o z p r o s t ř e d k o v á n í , p o d l e n í ŝ ž a l o b c e p r o ž a l o v a n o u z p r o s t ř e d k o v a t z a k á z k u n a r e k o n s t r u k c i o b j e k t u b ý v a l é h o L H D v K . n a ú s t ř e d n u o k r e s n í p o b o č k y Č S , a . s . , z a p a u š á l n í o d m ě n u v e v ý š í 3 0 0 0 0 0 0 K č , v á z a n o u n a u z a v ř e n í s m l o u v y o d í l o m e z i ž a l o v a n o u a Č S , a . s . O d m ě n a m ě l a b ý t ž a l o b c i v y p l a c e n a v p ě t i s p l á t k á c h , s p l a t n o s t j e d n o t l i v ý c h s p l á t e k b y l a v e s m l o u v ě s j e d n á n a n a 1 4 d n ů o d d o r u č e n í f a k t u r t a k , ŝ e p r v n í p l a t b a b y l a v á z á n a n a p o d p i s s m l o u v y ž a l o v a n é s Č S , a . s . , p ř e v z e t í p r v n í z á l o h o v é p l a t b y v l e d n u 2 0 0 0 , d r u h á a ŝ č t v r t á p l a t b a v ŝ d y p o u p l y n u t í 1 0 0 d n ů o d f a k t u r a c e p l a t b y p ř e d c h o z í a p á t á p l a t b a d n e m k o l a u d a c e s t a v b y . V č l á n k u I I I s m l o u v y s i ú č a s t n í c i d o h o d l i

sankci za prodlení s placením faktur ve smluvně sjednaných termínech spočívající v denním úroku z prodlení ve výši 0,1 % z celkové smluvní částky. Smlouvu o dílo uzavřela žalovaná s ČS, a. s., dne 6. 12. 1999, zálohu od této společnosti obdržela dne 13. 1. 2000, užívání díla bylo povoleno dnem 8. 3. 2002. Žalobce vystavil žalované v období od 5. 1. 2000 do 28. 1. 2002 celkem pět faktur, první čtyři faktury na částku 700 000 Kč, pátou fakturu na částku 200 000 Kč, které žalovaná s výjimkou první faktury uhradila po termínu splatnosti vyznačené žalobcem.

Soud prvního stupně dospěl na základě uvedených skutkových zjištění k závěru, že žalobci vznikl nárok na zaplacení provize ve výši 3 000 000 Kč, a to ve splátkách dle smlouvy, neboť byla splněna smluvní podmínka uzavření smlouvy mezi žalovanou a ČS, a. s.

Co se týče ujednání o placení penále žalovanou pro případ nesplnění její povinnosti k placení provize dle termínů sjednaných ve smlouvě, vycházel soud prvního stupně ze závazného právního názoru odvolacího soudu obsaženého ve výše citovaném zrušovacím usnesení a posoudil tuto část smlouvy jako dohodu o výši sazby úroků z prodlení. Dospěl k závěru, že tato dohoda neodporuje dobrým mravům, protože odpovídá roční úrokové sazbě 36,5 % a zákonná úroková míra se v době uzavření zprostředkovatelské smlouvy pohybovala kolem 20 % ročně. Přihlédl přitom k délce doby, po kterou měla žalovaná možnost provizi žalobci platit po jednotlivých částech (více než jeden rok) i k avizované ceně zprostředkované smlouvy o dílo ve výši 124 876 088 Kč. Soud prvního stupně neshledal důvodnou ani další námitku žalované, a to rozpor předmětného ujednání o úrocích z prodlení se zásadami poctivého obchodního styku, neboť žalobce zprostředkoval žalované lukrativní zakázku se seriózním obchodním partnerem těšícím se v obchodních kruzích dobré pověsti.

Při posuzování počátku prodlení žalované se zaplacením žalobcovy provize vycházel soud prvního stupně z výše uvedených smluvních podmínek splatnosti jednotlivých splátek a porovnal je s okamžikem zaplacení žalovanou. Námitku promlčení vznesenou žalovanou shledal soud prvního stupně neoprávněnou, protože „nejstarší“ termín splatnosti provize byl datován dnem 27. 1. 2000 a soudní řízení bylo zahájeno 23. 9. 2002, tedy v zákonné čtyřleté promlčecí době.

Při posuzování námitky žalobce ohledně základu, z něhož je žalobce oprávněn požadovat úroky, odkázal soud prvního stupně na závazný právní názor obsažený ve shora citovaném zrušovacím usnesení odvolacího soudu. S ohledem na to, že úrok z prodlení jako sankci za opožděné placení závazku lze přiznat jen z částky opožděně zaplacené, nikoliv z celkové smluvní částky provize, vzal soud prvního stupně jako základ úročené jistiny pouze jednotlivé platby provize. Žalovaná se dostala do prodlení s uhrazením druhé platby ve výši 700 000 Kč po dobu 17 dnů, u třetí platby ve výši 700 000 Kč po dobu 36 dnů, u čtvrté platby ve výši 700 000 Kč po dobu 93 dnů a u poslední platby ve výši 200 000 Kč po dobu 926 dnů prodlení. Žalobci proto náleží podle soudu prvního stupně úrok z prodlení ve výši 0,1 % pouze z těchto částek a pouze po uvedené dobu prodlení. Ve zbytku uplatněného nároku soud prvního stupně podanou žalobu zamítl.

K odvolání žalované V r c h n í s o u d v Praze rozsudkem ze dne 9. 11. 2007 rozsudek soudu prvního stupně potvrdil a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení.

Odvolací soud vyšel ze skutkových zjištění soudu prvního stupně a potvrdil správnost i jeho právních závěrů. V odůvodnění uvedl, že se již ve svém zrušovacím usnesení ztotožnil se závěrem soudu prvního stupně, že dohodu účastníků o tom, že v případě prodlení s platbou odměny za zprostředkování se žalovaná zavazuje zaplatit penále ve výši 0,1 % z celkové smluvní částky, je třeba vyložit jako dohodu o výši sazby úroků z prodlení s placením zprostředkovatelské odměny. Dále konstatoval, že soud prvního stupně respektoval jeho závěr promítnutý do předmětného zrušovacího usnesení, že žalobci je možno přiznat úroky z prodlení nikoli z celkové částky odměny, ale pouze z části odměny opožděně placené. V tomto smyslu pak soud prvního stupně správně zjistil v souladu s obsahem smlouvy o zprostředkování okamžik prodlení a stejně tak i délku prodlení s ohledem na

data připsání jednotlivých splátek odměny na účet žalobce. Taktéž podle názoru odvolacího stupně není uplatněný nárok ani z části promlčen a dohodnutá sazba úroků z prodlení není v rozporu s dobrými mravy ve smyslu § 39 obč. zák., ani v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku podle § 265 obch. zák. Žalobce pro žalovanou zprostředkoval zakázku, na které měla zájem, a ujednání o následcích neplacení odměny, která za to žalobci náležela, se nevymykalo výši, která v těchto případech bývá obchodními partnery sjednávána. Toto ujednání korespondovalo s hodnotou zprostředkované zakázky i hodnotou odměny za zprostředkování poskytované. Z toho důvodu odvolací soud rozsudek soudu prvního v napadeném rozsahu potvrdil.

Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalobce dovolání, které považuje za přípustné podle § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř., přičemž uplatnil dovolací důvod podle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř., tj. nesprávné právní posouzení věci odvolacím soudem. Žalobce nesouhlasí se závazným právním názorem odvolacího soudu, kterým se řídily soudy obou stupňů ve svých rozhodnutích a který odvolací soud vyslovil v usnesení ze dne 28. 6. 2005, podle něhož je úrok z prodlení sankcí za opožděné placení závazku a lze jej úspěšně vymáhat jen z částky opožděně placené. Podle názoru dovolatele takový závěr odporuje § 369 odst. 1 obch. zák., podle něhož je-li dlužník v prodlení se splněním peněžitého závazku nebo jeho části a není smluvna sazba úroků z prodlení, je dlužník povinen platit z nezaplacené částky úroky z prodlení určené ve smlouvě, jinak určené předpisy práva občanského. Z tohoto ustanovení podle názoru dovolatele nevyplývá, že v případě úroků z prodlení, které jsou stanoveny procentní sazbou, musí být základem pro jejich výpočet vždy pouze dlužná částka, tedy částka, s jejíž úhradou je dlužník v prodlení. Obchodní zákoník naopak zcela v souladu se zásadou smluvní volnosti v obchodněprávních závazkových vztazích ponechává na vůli účastníků určení výše úroků z prodlení. V případě procentních úroků z prodlení se na smluvních stranách ponechává jak určení výše procentní sazby, tak základu, k němuž má být tato sazba vztažena, a pouze pro případ, že účastníci smluvně výši úroků z prodlení nestanoví, uplatní se zákonná úprava a výše úroků z prodlení bude stanovena podle předpisů práva občanského. Tak tomu však v daném případě nebylo, neboť účastníci si v článku III Smlouvy o zprostředkování sjednali naprosto srozumitelně a určitě v rámci své smluvní volnosti jak výši procentní sazby úroků z prodlení, tak i základ, z něhož má být procentní úrok z prodlení vypočten jako „penále ve výši 0,1 % z celkové smluvní částky – finanční odměny za každý kalendářní den prodlení“. Žalobce proto navrhl zrušení rozsudků soudů obou stupňů a vrácení věci soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Žalovaná se k dovolání žalobce nevyjádřila.

N e j v y š š í s o u d zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

Napadený rozsudek odvolacího soudu byl vyhlášen před 1. 7. 2009, kdy nabyla účinnosti novela občanského soudního řádu provedená zákonem č. 7/2009 Sb. Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) proto vzhledem k bodu 12 přechodných ustanovení v článku II uvedeného zákona dovolání projednal a rozhodl o něm podle občanského soudního řádu ve znění účinném do 30. 6. 2009.

Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) po zjištění, že dovolání bylo podáno včas oprávněnou osobou, nejprve zkoumal, zda je dovolání přípustné. Dospěl k závěru, že dovolání je přípustné podle § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř., jelikož napadeným rozsudkem bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, kterým soud prvního stupně rozhodl ve věci samé jinak než v jeho dřívějším rozsudku proto, že byl vázán právním názorem odvolacího soudu, který dřívější rozhodnutí zrušil. Poté Nejvyšší soud přezkoumal napadený rozsudek odvolacího soudu podle § 242 odst. 3 o. s. ř. a dospěl k závěru, že dovolání je důvodné.

Nejvyšší soud posoudil rozsudek odvolacího soudu z hlediska uplatněných dovolacích důvodů, kterými je vázán, a to i hlediska jejich obsahového vyjádření v dovolání. Dovolatel v posuzované věci namítá, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu vychází z nesprávného právního posouzení věci, uplatňuje tedy dovolací důvod podle ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. Dovolatel nesouhlasí s tím, jak odvolací soud posoudil článek III Smlouvy o zprostředkování uzavřené účastníky, v němž si sjednali sankci za prodlení žalované s placením faktur spočívající v denním úroku z prodlení ve výši 0,1 % z celkové smluvní částky. Odvolací soud vyšel z ustanovení § 369 odst. 1 obch. zák., podle něhož je-li dlužník v prodlení se splněním peněžitého závazku nebo jeho části a není smluvena sazba úroků z prodlení, je dlužník povinen platit z nezaplacené částky úroky z prodlení určené ve smlouvě, jinak určené předpisy práva občanského. Z toho odvolací soud dovodil, že předmětné ujednání sice představuje dohodu účastníků o výši sazby úroku z prodlení s placením zprostředkovatelské odměny, takto sjednaná výše úroků však může být uplatňována pouze z částek opožděně uhrazených, nikoliv z celé zprostředkovatelské odměny.

Při posuzování sporného smluvního ustanovení je nutné vycházet z § 369 odst. 1 obch. zák. Dispozitivní povaha tohoto ustanovení umožňuje smluvním stranám upravit si vzájemný vztah tak, jak to odpovídá daným podmínkám a okolnostem rozhodným při uzavření smlouvy, tedy odchylně od podmínek stanovených zákonem. Nikoliv však zcela libovolně. Dohoda o výši úroků z prodlení nesmí být v rozporu s dobrými mravy.

Je nezpochybnitelné, že úrok z prodlení lze požadovat pouze v souvislosti s platbami, které byly učiněny opožděně, a to po dobu, po kterou byl dlužník s platbami z prodlení. Závěr odvolacího soudu, že ujednání účastníků o výši úroku z prodlení s placením zprostředkovatelské odměny se mohlo týkat pouze částek opožděně uhrazených, je tedy správný.

Výši úroku z prodlení za pozdní placení jednotlivých plateb podle smlouvy včetně způsobu jejího výpočtu si mohou smluvní strany dohodnout odchylně od zákonného ustanovení. Závěr odvolacího soudu, že základem pro výpočet sjednaného úroku z prodlení nemůže být celková částka zprostředkovatelské odměny, je nesprávný. Smluvní ujednání obsažené v bodě III Smlouvy o zprostředkování, že „v případě prodlení s platbou se zájemce zavazuje uhradit zprostředkovateli penále ve výši 0,1 % z celkové smluvní částky - finanční odměny za každý den prodlení“ je určitým a srozumitelným způsobem sjednání výše sankčního úroku z prodlení za každý den prodlení s úhradou každé jednotlivé platby. Takový způsob sjednání úroku z prodlení není v rozporu s dispozitivním ustanovením § 369 odst. 1 obch. zák. Základem pro výpočet výše úroku z prodlení nemusí být pouze výše částky, s jejímž splacením je dlužník v prodlení, ale i jiná částka, jak tomu bylo v daném případě. Odvolací soud tedy pochybil, když žalobci nepřiznal žalobou požadovaný nárok na zaplacení smluvních úroků z prodlení z toho důvodu, že nelze požadovat úroky z prodlení vypočítané z celkové částky odměny bez ohledu na skutečnost, s placením jaké části odměny byl žalovaný v prodlení.

Jak bylo uvedeno výše, smluvní strany si sice mohou sjednat úrok z prodlení a způsob jeho výpočtu odchylně od zákonného ustanovení § 369 obch. zák., ale nikoliv zcela libovolně. Vždy je třeba posuzovat přiměřenost výše sjednaného úroku z prodlení z hlediska jejího souladu s dobrými mravy. Posuzováním souladu obsahu právního úkonu (ujednání účastníků o dohodnutém úroku z prodlení) s dobrými mravy se zabýval Nejvyšší soud v rozhodnutí ze dne 10. 4. 2001, sp. zn. [29 Cdo 1583/2000](#). V něm dospěl k závěru, že soulad obsahu právního úkonu s dobrými mravy musí být posuzován vždy, bez ohledu na to, že posuzované smluvní ujednání bylo výsledkem svobodného projevu vůle účastníků smlouvy jako v daném případě, a také bez ohledu na to, kdo případný rozpor s dobrými mravy zavinil, či zda některá ze stran byla při uzavírání v dobré víře. Odvolací soud, resp. soud prvního stupně, na jehož závěry odvolací soud odkázal, se k námitce žalované již zabýval přiměřeností výše sjednaného úroku z prodlení z hlediska jejího souladu s dobrými mravy. Poměřoval přitom ale dobré mravy a úrok z prodlení ve výši 0,1 % denně z konkrétní dlužné částky s jejímž placením byl dlužník v prodlení, nikoliv úrok z prodlení ve výši 0,1 % z celé sjednané výše

zprostředkovatelské odměny. Při posuzování souladu smluvního ujednání v článku III Smlouvy o zprostředkování s dobrými mravy je třeba mít na zřeteli, že smlouva ve skutečnosti nestanovuje úrok z prodlení ve výši 0,1 %, jak by se na první pohled mohlo jevit. Reálná výše sjednaného úroku z prodlení činí v přepočtu částku 3 000 Kč denně s placením kterékoliv částky podle smlouvy. Procentuálně vyjádřeno se tedy jedná o smluvní úrok z prodlení ve výši 0,43 % denně při prodlení s placením částky 700 000 Kč a úrok z prodlení ve výši 1,5 % denně při prodlení s placením částky 200 000 Kč.

Ačkoliv tedy sporné smluvní ujednání v článku III Smlouvy o zprostředkování stanovuje v souladu s § 369 obch. zák. určitý způsob výpočtu úroku z prodlení, je nezbytné, aby soud prvního stupně v novém řízení ve věci opětovně posoudil soulad úroků z prodlení počítaných dle ve smlouvě uvedeného „vzorce“ (0,1 % z celkové odměny za prodlení s placením konkrétních částek) s dobrými mravy.

Ze shora uvedeného vyplývá, že rozsudek odvolacího soudu není z hlediska uplatněného dovolacího důvodu správný. Nejvyšší soud proto rozsudek odvolacího soudu zrušil. Protože důvody, pro které bylo zrušeno rozhodnutí odvolacího soudu, platí i na rozhodnutí soudu prvního stupně, Nejvyšší soud podle § 243b odst. 3 o. s. ř. zrušil i rozsudek soudu prvního stupně a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení.